

Nr 102.

*Kungl. Maj:t proposition till riksdagen angående tilläggs-
pension åt förra bibliotekarien vid pedagogiska
biblioteket Laura Löwenhielm; given Stockholms
slott den 24 februari 1922.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Olof Olsson.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 24 februari 1922.*

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärenden BRANTING, statsråden
LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON,
ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Departementschefen, statsrådet Olsson anför härefter:

Hos Kungl. Maj:t hava ordförandena i styrelsen för pedagogiska biblioteket N. G. W. Lagerstedt, i centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen A. Bruno samt i styrelsen för de enskilda läroanstalternas vikariatskassa E. Göransson gjort framställning an-

Ang. tilläggs-
pension åt
förra biblio-
tekarien vid
pedagogiska
biblioteket
Laura Lö-
wenhielm.

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 1 saml. 90 häft. (Nr 102.)

1

gående åtgärder för beredande av tilläggspension åt förra lärarinnan Laura Löwenhielm på grund av den tjänstgöring, hon vid nyssnämnda institutioner bestritt.

Till stöd för framställningen hava sökandena anfört följande:

Fröken Löwenhielm är sedan år 1900 medlem av svenska lärarinnornas pensionsförening, från vilken hon från och med den 1 april 1917 uppbär pension, vilken till sitt belopp kan växla mellan 420 och 540 kronor, och har fröken Löwenhielm under den tid hon kvarstod som lärarinna åtnjutit statsbidrag till sin pensionering från nämnda pensionsförening. Vidare är fröken Löwenhielm, som den 2 oktober 1922 fyller 60 år, berättigad till tilläggspension från lärarinnornas pensionsanstalt från och med den 1 juli 1922 för den tid, hon tjänstgjort som lärarinna vid statsunderstödda högre flickskolor, enligt kungörelse den 31 december 1917 (nr 965) angående tilläggspensioner åt vissa lärarinnor vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna med de ändringar i densamma, som föranledas av 1921 års riksdagsbeslut.

Visserligen har fröken Löwenhielm tjänstgjort som lärarinna under en avsevärd tid nämligen 43 terminer, men då hennes tjänstgöring vid pedagogiska biblioteket ökades till 20 timmar i veckan från och med början av år 1900, minskades hennes tjänstgöring vid Brummerska skolan. Den senare tjänstgöringen upphörde slutligen, sedan fröken Löwenhielm med ingången av år 1909 övertagit föreståndarinneskapet vid flick- och samskoleföreningens byrå. Under en följd av år förenades bibliotekariebefattningen med föreståndarinneskapet, men från och med ingången av år 1914, då fröken Löwenhielm anställdes som kassaförvaltare vid de enskilda läroanstalternas vikariatskassa, minskades hennes tjänstgöring vid biblioteket och upphörde alldeles med utgången av vårterminen 1919. Tilläggas må, att fröken Löwenhielm utom befattningen som kassaförvaltare även uppehållit sekreterarbefattningen vid vikariatskassan. Erfarenhet i fråga om skötande av bibliotekariebefattning hade fröken Löwenhielm förvärvat genom deltagande i katalogiseringsarbete vid universitetsbiblioteket i Uppsala åren 1886 och 1887. I avseende på det i allo synnerligen utmärkta sätt, varpå fröken Löwenhielm skött befattningen som bibliotekarie vid pedagogiska biblioteket, hänvisas till ansökningen bifogat betyg över hennes tjänstgöring vid detta bibliotek. Tack vare hennes ingående kännedom om privatläroverkens lärarinnekår, har hon på ett sätt, som sannolikt icke kunnat överträffas, skött sina befattningar inom vikariatskassan. Flick- och samskoleföreningens byrå har tack vare hennes reda och klarhet, hennes ingående kännedom om svenska skolförhållanden, hennes arbetsintensitet och aldrig svikande tålmod varit ett ovärderligt stöd för Sveriges flick- och samskolor, icke minst under kristiden med dess många nya författningar. På grund av hennes stora personkännedom och hennes omdömes säkerhet och vederhäftighet hava också byråns råd och anvisningar varit av stort värde för skolorna vid platsers tillsättande.

Med hänsyn till att såväl pedagogiska biblioteket som flick- och samskoleföreningens byrå och de enskilda läroanstalternas vikariatskassa åtnjuta stats-

understöd, synes det oss vara billigt, att fröken Löwenhielm, som därest hon stått kvar som lärarinna varit berättigad att från och med den 1 juli 1922 uppbära tilläggs pension enligt av 1921 års riksdag på framställning av Kungl. Maj:t antagna grunder beträffande tilläggs pension åt lärarinnor, som avgå efter utgången av juni månad 1921 och vid sin avgång fullgjort viss tjänstgöring, icke bör i pensionshänseende komma i sämre ställning än sina forna kamrater, i all synnerhet som hennes verksamhet huvudsakligen fallit inom områden, som på det närmaste beröra privatläroverken. I detta sammanhang må erinras om att fröken Löwenhielm icke kunnat vara delägare i lärarinnornas pensionsanstalt, då hon redan lämnat lärarinnebanan, när denna anstalt med ingången av år 1911 trädde i verksamhet.

På grund av det anförda hemställa sökandena, att Kungl. Maj:t måtte avlåta proposition till 1922 års riksdag, att fröken Laura Löwenhielm måtte från och med den 1 juli det år, då hon avgår från sina befattningar vid flick- och samskoleföreningens byrå och de enskilda läroanstalternas vikariatskassa, bliva berättigad till tilläggs pension från lärarinnornas pensionsanstalt efter de grunder, som gälla beträffande lärarinnor, som avgå efter den 30 juni 1921, dock med den ändring, att även för tiden efter ingången av år 1911 pensionsbidrag måtte tillgodoräknas fröken Löwenhielm efter enahanda grunder som före nämnda dag samt att hennes tjänstgöring från och med ingången av år 1900, så länge hon innehar de befattningar vid flick- och samskoleföreningens byrå och vid de enskilda läroanstalternas vikariatskassa, som hon för närvarande bekläder, måtte vid pensionsberäkningen likställas med 20 timmars tjänstgöring av ämneslärarinna.

Vid ansökningen voro fogade åtskilliga bilagor, nämligen:

1) intyg från svenska lärarinnornas pensionsförening, utvisande beloppet av Laura Löwenhielm tillkommande pension från nämnda förening, för hennes pensionering utbetalt statsbidrag samt de frivilliga avgifter, hon erlagt till föreningen utöver stadgad avgift för statsbidrags utbekommande;

2) tablå över omfattningen av Laura Löwenhielms tjänstgöring som lärarinna, som bibliotekarie vid pedagogiska biblioteket, som föreståndarinna för flick- och samskoleföreningens byrå och som kassaförvaltare i de enskilda läroanstalternas vikariatskassa;

3) meritförteckning; samt

4) betyg över Laura Löwenhielms tjänstgöring vid pedagogiska biblioteket.

Över framställningen har skolöverstyrelsen den 7 december 1921 avgivit utlåtande och därvid anfört följande:

I vad uti förevarande framställning anföres vill överstyrelsen för sin del obetingat instämma. Det arbete, fröken Löwenhielm utfört för pedagogiska biblioteket, flick- och samskoleföreningens byrå och de enskilda läroanstaltarnas vikariatskassa, har enligt överstyrelsens ganska ingående erfarenhet i själva verket varit av ovärderlig betydelse för de av dessa institutioner berörda läroanstalterna. Hennes verksamhet har således haft vida större räckvidd och vida mer allsidig betydelse för vårt lands skolväsen, än om hon fortsatt såsom lärarinna vid en enskild flickskola. Det synes då icke skäligt, att den omständigheten, att hon lämnat sistnämnda slag av arbete för att kunna ägna sig åt en dylik omfattande verksamhet, skulle beröva henne den rätt till pension, som hon skulle hava haft, om hon fortsatt med sin tidigare mera begränsade verksamhet. Snarare skulle man vara böjd att för henne ifrågasätta en högre pension än den vanliga lärarinnepensionen; men då det torde vara svårt att finna någon fast utgångspunkt för bestämmande av ett sådant högre pensionsbelopp, vill även överstyrelsen stanna vid det förslag till beräkning av hennes pension, som i ansöknings framställts.

På grund av vad sålunda anförts får överstyrelsen på det livligaste tillstyrka bifall till förevarande ansökan.

Jämväl statskontoret har den 3 januari 1922 yttrat sig i ärendet. Statskontorets utlåtande lyder sålunda:

Såsom stöd för sin framställning om tilläggs pension åt Laura Löwenhielm åberopa sökandena hennes anställningar såsom bibliotekarie vid pedagogiska biblioteket i Stockholm, som kassaförvaltare i de enskilda läroanstaltarnas vikariatskassa och som föreståndarinna för flick- och samskoleföreningens byrå. Vid prövning av förevarande framställning gäller det då närmast att undersöka, i vad mån pension av statsmedel skäligen kan grundas på anställning inom dessa tre institutioner. Efter företagen utredning får statskontoret härutinnan anföra följande.

Flick- och samskoleföreningen har såsom bidrag till bestridande av omkostnaderna för dess platsförmedlings- och upplysningsbyrå under de senare åren åtnjutit understöd från reservationsanslaget å åttonde huvudtiteln till de allmänna läroverken, under villkor att byrån avgiftsfritt ombesörjde förmedling av kvinnliga extra lärare till statens läroverk samt likaledes avgiftsfritt intoge i byråns tryckta meddelanden annonser om lediga lärarinnebefattningar vid statens läroverk. De anvisade beloppen hava utgjort: år 1913 400 kronor, åren 1914—1918 500 kronor, år 1919 800 kronor samt åren 1920 och 1921 1,500 kronor. Dessa understöd synas emellertid snarast hava haft karaktären av ersättning för de ovan angivna prestationer, som byrån åtagit sig för statsverkets räkning; och torde sålunda den omständigheten, att sådant understöd årligen utgått, knappast kunna åberopas som stöd för statspension för byråns befattningshavare. Ej heller synes föreligga någon annan omständighet, som kan tala härför.

De enskilda läroanstalternas vikariatskassa bildades år 1913, sedan samma års riksdag, under förutsättning av kassans grundande, i riksstaten för år 1914 uppfört ett förslagsanslag å 12,000 kronor till »bidrag till de statsunderstödda enskilda läroanstalternas vikariatskassa». Enligt kassans genom kungörelse den 21 februari 1914 (nr 29) fastställda reglemente är dess ändamål att, såvitt angår till densamma anslutna läroanstalter, lämna bidrag till bestridande av avlöningen för på grund av sjukdom tjänstlediga lärarinnors vikarier och därvid betrygga rätt för dylika lärarinnor att bibehålla en del av sina löneförmåner. Från staten utgår årligt bidrag till kassan, motsvarande ungefär två tredjedelar av det bidrag vederbörande läroanstalt är skyldig erlægga för där anställda lärarinnor med viss högre kompetens. För övriga lärarinnor utgår icke statsbidrag. Ifrågavarande institution har alltså bildats på statsmakternas initiativ och åtnjuter bidrag av statsmedel till uppehållande av sin verksamhet till avsevärt belopp — år 1921 över 18,300 kronor — varför det möjligen skulle kunna anses skäligt, att staten åtminstone bidroge till pensionering av dess befattningshavare.

Beträffande frågan om pensionering av bibliotekarien vid pedagogiska biblioteket har statskontoret uttalat sig i utlåtande den 3 maj 1919. I sagda utlåtande erinrade statskontoret, att ifrågavarande bibliotek, som enligt av Kungl. Maj:t den 28 juli 1918 fastställt reglemente äges och förvaltas av stiftelsen för pedagogiska biblioteket i Stockholm, alltsedan sin tillkomst uppehållits och fortfarande uppehölles så gott som uteslutande med statsmedel. Vid sådant förhållande syntes det statskontoret, som om staten hade anledning medverka till åstadkommande av tryggad pensionering för bibliotekarien vid nämnda institution. I ärendet ifrågasatt åtgärd att söka hos riksdagen utverka rätt för kvinnlig bibliotekarie därstädes att vinna inträde i lärarinnornas pensionsanstalt syntes statskontoret emellertid mindre lämplig. I stället framhöll statskontoret, att ett förslag föreläge om centralisering av det statsunderstödda pensionsväsendet i syfte att i en anstalt sammanföra de i skilda kassor splittrade personalgrupper, till vilkas pensionering staten funnit sig böra bidraga, och att, om en sådan anstalt komme till stånd, svårighet icke torde möta att bereda delaktighet i den nya anstalten för ifrågavarande bibliotekarie. Då emellertid Laura Löwenhielm redan under år 1922 uppnår den i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension den 11 oktober 1907 stadgade avgångsålder, torde frågan om hennes pensionering i egenkap av bibliotekarie vid förenämnda institution böra omedelbart upptagas till prövning utan avvaktan å resultatet av berörda utredning.

Den av sökandena ifrågasatta och av skolöverstyrelsen tillstyrkta åtgärden för Laura Löwenhielms pensionering, nämligen att utverka riksdagens medgivande angående tillgodoräknande i vissa avseenden av hennes tjänstgöring vid pedagogiska biblioteket m. fl. institutioner för erhållande av tilläggs pension såsom lärarinna vid enskild läroanstalt enligt de grunder, 1921 års riksdag fastställt för tilläggs pensioner åt sådana lärarinnor, som avgå efter den 30 juni 1921, synes statskontoret dock mindre lämplig. Snarare torde, därest hennes anställningar vid pedagogiska biblioteket och vikariatskassan anses böra medföra utverkande åt henne av pension av statsmedel, denna böra erhålla formen av en tilläggs pension från allmänna indragningsstaten.

Beträffande beloppet av den pension, som under nyss angivna förutsättning skulle hos riksdagen utverkas, vill det synas statskontoret som om en sammanlagd pension av 1,800 kronor kunde anses skälig, varvid statskontoret tillåter sig erinra, att pensioner till detta belopp av 1919 års riksdag beviljats vissa vid stats-samskolor förut anställda lärarinnor. — Liksom beträffande sistberörda pensioner torde i den nu ifrågasatta böra inräknas övriga till henne utgående pensionsförmåner.

Med åberopande av vad sålunda blivit anfört har statskontoret hemställt, att Kungl. Maj:t måtte i anledning av förevarande framställning föreslå riksdagen medgiva, att till Laura Löwenhielm må från och med månaden näst efter den, varunder hon efter den 2 oktober 1922 uppnådd ålder av 60 år frånträder sina befattningar vid flick- och samskoleföreningens byrå och de enskilda läroanstalternas vikariatskassa, från allmänna indragningsstaten utgå tilläggs-pension till sådant belopp, att densamma — tillika med pension från svenska lärarinnornas pensionsförening och tilläggs-pension jämlikt kungörelsen den 31 december 1917 (nr 965) — uppgår till 1,800 kronor.

Departement-
schefen.

Såsom framgår av vad såväl sökandena som de i ärendet hörda myndigheterna anfört, har Laura Löwenhielms verksamhet även under den jämförelsevis långa tid, som förflutit, sedan hon helt eller delvis avslutat sin mångåriga undervisningsverksamhet på den högre flickskolans område, varit uteslutande inriktad på syften, som direkt och synnerligen intimt stå i samband med vårt lands undervisningsväsende. Såväl pedagogiska biblioteket som förenämnda vikariatskassa äro nämligen var på sitt sätt av ej ringa betydelse för den högre skolundervisningen. Det synes mig då med allt skäl kunna ifrågasättas, att det arbete, som av henne utförts i institutioner — låt vara att de icke i strängt formell mening äro statsinstitutioner — vilka på olika sätt understödja, främja och utveckla skolundervisningen, får i pensionsavseende anses likvärdigt med direkt sådan undervisning.

Då därtill kommer, att Laura Löwenhielm enligt enstämmiga vitsord utfört sitt arbete på ett sätt, som varit i alla avseenden framstående, tvekar jag ej att förorda en framställning, som åsyftar att åt henne bereda skäligt understöd, när tilltagande ålder gör ett tillbakaträdande från verksamheten naturligt.

Jag vill därför livligt tillstyrka den gjorda framställningen om beredande av pension åt Laura Löwenhielm.

Vad åter beträffar sättet för beredande av berörda pension, synes den mig av statskontoret föreslagna anordningen vara att föredraga. Jag ansluter mig alltså till statskontorets förslag om beviljande av en från allmänna indragningsstaten utgående tilläggspension till så stort belopp, att densamma, tillika med pensionären tillkommande pension från enskild, statsunderstödd pensionsanstalt jämte därtill hörande, författningsenligt utgående tilläggspension, uppgår till 1,800 kronor.

I ett avseende hyser jag emellertid en annan mening än statskontoret. Nämda ämbetsverk har nämligen föreslagit som villkor för pensionsrättens åtnjutande, att pensionen skulle utfalla först när Laura Löwenhielm frånträtt sin nuvarande befattning vid flick- och samskoleföreningens byrå. Då, såsom framgår av vad jag förut anfört, statskontoret ej ansett arbete vid nyssberörda byrå kunna åberopas som stöd för en framställning om statspension åt byråns befattningshavare — och jag kan härutinnan ansluta mig till statskontoret — finnes enligt min mening ej heller någon anledning att såsom villkor för rätten att åtnjuta av annan verksamhet motiverad pension förknippa en fordran på avgång jämväl från befattningen vid ifrågavarande byrå. Däremot bör det enligt min mening föreskrivas, att nu eventuellt beviljad fyllnadspension får uppbäras, först sedan Laura Löwenhielm efter fyllda 60 års ålder frånträtt sin befattning vid de enskilda läroanstalternas vikariatskassa.

Jag ber slutligen få framhålla, att ett bifall till den nu föreliggande framställningen ej, såvitt jag kan inse, kan komma att medföra några betänkliga konsekvenser, då de befattningar, Laura Löwenhielm skött under de senare åren, äro de enda i sitt slag.

Under åberopande av vad jag nu anfört hemställer jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva

att till Laura Löwenhielm må från och med månaden näst efter den, varunder hon, efter den 2 oktober 1922 uppnådd ålder av sextio år, frånträder sin befattning vid de enskilda läroanstalternas vikariatskassa, från allmänna indragningsstaten utgå en tilläggspension till sådant belopp, att densamma — till-

Kungl. Maj:ts proposition Nr 102.

lika med pension från svenska lärarinnornas pensionsförening och tilläggspension jämlikt kungörelsen den 31 december 1917 angående tilläggspensioner åt vissa lärarinnor vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna (nr 965), sådan densamma lyder enligt kungörelsen den 18 november 1921 (nr 702) — uppgår till 1,800 kronor.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt behagar Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, gilla samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

K. Egerström.